

หลักศีลสามัญญตาในพระพุทธศาสนาเถรวาท

Silasāmaññatā in Theravada Buddhism

ประยูร แสงใส

Prayoon Sangsai

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkomrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus

E-mail: Prayoon0816015934@gmail.com

Received: 12 February 2021; Revised: 17 February 2021; Accepted: 27 February 2021

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักศีลสามัญญตา คือ ประโยชน์ที่จะเกิดแก่สงฆ์หรือส่วนรวม เกิดแก่บุคคล เกิดแก่ความบริสุทธิ์ แก่ประชาชน และแก่พระศาสนา สนับสนุนความมีวินัยให้หนักแน่นมั่นคงยิ่งขึ้น ศีลมีลักษณะเดียวกันคือทรงไว้ซึ่งกุศลธรรมเป็นลักษณะเป็นปกติทางกาย ทางวาจา ไม่ละเมิดทุจริตแต่ให้เป็นสุจริตพ้นจากความชั่วทั้งปวง เป็นเครื่องมือสนับสนุนการทำความดีอันเป็นจุดมุ่งหมายของชีวิต

ความเสมอกันทางพระวินัยและความเสมอกันโดยทฤษฎีได้แก่ ความเห็นทางธรรมเป็นคุณสมบัติอันจะพึงปรารถนาในสงฆ์เป็นไปเพื่อสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นไปเพื่อความตั้งมั่นแห่งสงฆ์ในทางปฏิบัติสาธยายธรรมจะเริ่มต้นด้วยทฤษฎีสามัญญตา คือ ปรับความคิดเห็นให้ลงรอยแบบเดียวกันว่า มีพระวินัยอันเป็นข้อประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตอย่างเดียวกัน เกิดความรู้รักสามัคคี คิด พูด ทำต่อกันด้วยเมตตา เกื้อกูลแบ่งปันกันและกัน ปฏิบัติต่อกันตามหลักพระวินัยอย่างเท่าเทียมกันด้วยศีลสามัญญตา เป็นไปเพื่อความตั้งมั่นแห่งคณะสงฆ์ลดความขัดแย้งของบุคคลในองค์กรสืบต่อไป

คำสำคัญ: ศีลสามัญญตา, ทฤษฎีสามัญญตา, พระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

The purpose of this article is to study the principle of Sila Samanyata, which is the benefit that will arise to the Sangha or the public, to the individual, to the purity, to the people, and to the religion. Encourage discipline to be stronger and more stable. Precepts are of the same nature, in that they maintain wholesome virtue as a normal character in body and speech, without violating dishonesty, but being honest and free from all evil. It is a tool to support good deeds which is the purpose of life.

The equality in monastic discipline and equality through views are: Dhamma views are desirable qualities in the Sangha, leading to unity. It is for the conviction of the Sangha. In practice, Saraneeyadhamma begins with the viewpoint of Samanyata, that is, adjusting the opinions to agree with the same concept that have the discipline which is the code of conduct in living the same life knowledge, love, unity, thinking, speaking, treating each other with kindness support each other Treat each other according to the principles of discipline equally with the common eye. It is for the determination of the Sangha to reduce conflicts among people in the organization.

Keywords: Sila Samanyata, Ditthi Samanyata, Theravada Buddhist

บทนำ

พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมแก่สาวกแต่ละครั้ง พระพุทธองค์จะให้ความสำคัญกับทั้งผู้ฟัง และหลักธรรมที่จะทรงแสดง ในแต่ละวัน เมื่อถึงปัจฉิมยาม พระพุทธองค์จะเสด็จเข้าพระคันธกุฏี ทรงบรรทมสี่หาสยาสน์อย่างมีพระสติสัมปชัญญะ พิจารณาหรือสอดส่องเลือกสรรว่า ในวันต่อไป มีบุคคลใดที่ควรเสด็จไปโปรดเป็นการพิเศษ เมื่อทรงกำหนดพระทัยแล้วก็จะเสด็จไปโปรดในช่วงเช้า ก่อนทำภัตกิจ บุคคลผู้ที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปแสดงธรรมโปรดนั้นทรงพิจารณาจากอุปนิสัยเป็นสำคัญ ไม่ทรงให้ความสำคัญกับชาติชั้นวรรณะ แต่พิจารณาจากความถึงพร้อมแห่งอุปนิสัยของบุคคลว่าได้รับ การขัดเกลามากน้อยเพียงใด ในส่วนของหลักธรรมนั้น ก็ทรงเลือกหัวข้อธรรมให้ตรงกับอุปนิสัย และจริตของผู้ฟัง ทำให้การเผยแผ่ธรรมของพระพุทธองค์ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถ แก้ปัญหาของบุคคลได้ตรงจุด คือ ผู้ฟังพิจารณาไตร่ตรองตาม แล้วเกิดความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง คล้อยตามอยากนำไปปฏิบัติ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) คนที่มีโอกาสได้สดับพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าจึงมีทุกเพศทุกวัย ทั้งหญิงและชาย (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) นับตั้งแต่พระราชามหากษัตริย์มหาอำนาจที่นับถือพระพุทธเจ้า เช่น พระเจ้า ปเสนทิโกศล (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จนกระทั่งजनชาลผู้ต่ำต้อยผู้ได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า เช่น นางจันดาลี (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) มีทั้ง คนที่กำลังมีความสุขเต็มที่และคนที่ประสบกับความทุกข์จนแทบจะเอาชีวิตไม่รอด บุคคลที่มีสภาพ ดังกล่าวนี้มีหลายคน เช่น นางปฏาจาราผู้สูญเสียทั้งสามีและบุตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) บุคคลเหล่านี้เมื่อได้มีโอกาสสดับ พระธรรมส่วนมากเกิดความรู้ถูก เข้าใจถูก เกิดปัญญาแล้วน้อมนำธรรมไปเป็นแนวทางดำเนินชีวิต บางคนอาจพัฒนาตน

ได้ถึงขั้นเป็นพระอริยบุคคล ที่เป็นเช่นนี้เป็นเพราะพระพุทธเจ้าเป็นผู้ฉลาด ในอุบายสำหรับสั่งสอนธรรม ด้วยเหตุนี้ พระอรรถกถาจารย์อุปมาบทบาทของพระพุทธเจ้าว่า ทรง เป็นเหมือนนายแพทย์ผู้ฉลาดในการประกอบยารักษาโรค ดังความในสรณัตถยวรรณาตอนหนึ่งว่า “พระพุทธเจ้าเปรียบเหมือนแพทย์ผู้ฉลาด เพราะทรงสามารถกำจัด พยาธิตือกิเลสพร้อมทั้งอนุสัย ออกได้, พระธรรมเปรียบเหมือนเภสัชยาที่ทรงปรุงถูกต้องแล้ว, พระสงฆ์ผู้มีพยาธิตือกิเลสและอนุสัย อันระงับแล้ว เปรียบเหมือนหมู่ชนที่พยาธิระงับแล้ว เพราะประกอบยา” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ในเรื่องเกี่ยวกับการสอนธรรมของพระพุทธเจ้านั้น ทรงใช้เทคนิคการสอนธรรมหลายแบบ หากเรื่องนั้นเป็นนามธรรมก็จะทำให้เป็นรูปธรรม หรือ “ทรงทำของยากให้ง่าย” ธรรมะเป็นนามธรรม ละเอียดอ่อนเข้าใจยาก พระองค์ทรงมีเทคนิควิธีทำให้ง่ายขึ้น ซึ่งทำได้หลายวิธี เช่น

1) ใช้อุปมาอุปไมย บางเรื่องที่ฟังรู้ได้ด้วยอุปมาอุปไมย พระองค์ทรงใช้ เช่น ตรัสบอกเหล่าสาวกของพระองค์ว่า ธรรมะที่ทรงตรัสรู้นั้นมีมากดุจใบไม้ในป่า แต่ทรงนำมาบิณฑิเฉพาะ ที่จำเป็นจะต้องรู้ดูใบไม้ในกำมือดังนี้ เป็นต้น

2) ยกนิทานประกอบ ทรงยกนิทานชาดก (เรื่องราวของพระองค์เมื่อครั้งเป็น พระโพธิสัตว์ บำเพ็ญบารมีในชาติก่อนๆ) เช่น พระเวสสันดรชาดก หรือทรงนำนิทานพื้นบ้านโบราณมาเล่าให้ฟัง ดังเรื่อง ตาบอดคลำช้างแปดคน ต่างคนต่างคลำแต่ละส่วนของช้าง แล้วเข้าใจว่าตนรู้จักช้างดี จึงทะเลาะทุบตีกันแล้วสรุปว่า “คนที่รู้เห็นเพียงบางแง่มุมมักจะทะเลาะทุ่มเถียงกัน เพราะทิว (ความเห็น)”

3) ใช้สื่อการสอน พระพุทธองค์ทรงใช้สื่อการสอนเพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจชัดเจนขึ้น ดังทรงสอนสามเณรราหุลเรื่องโทษของการพูดเท็จทั้งที่รู้ โดยทรงใช้ขันตักน้ำเทลงที่ละนิดจนหมดขันแล้ว คว่ำขันลง แล้วทรงยกขันเปล่าขึ้น ตรัสสอนว่า คนที่พูดเท็จทั้งที่รู้ย่อมเกิดความตึงามออกที่ละนิด จนหมดไปในที่สุด อีกครั้งหนึ่งทรงใช้แว่นส่องหน้าเป็นสื่อในการสอนเรื่อง สติสัมปชัญญะ แว่นมีไว้ส่องดูใบหน้าฉันใด สติสัมปชัญญะก็มีไว้กำกับตนเพื่อส่องดูเรื่องที่ดี การที่ทำและคำที่พูดฉันนั้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2549)

บรรดาเทคนิคการสอนอย่างนี้ เทคนิคการสอนที่ได้รับการยกย่อง เป็นวิธีที่โดดเด่นที่สุดที่ทรงใช้ คือ “การอุปมาอุปไมย” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) ซึ่งเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “อุปมาโวหาร” เพราะทำให้สามารถสื่อสารหรือแสดงเรื่องที่เข้าใจยากให้เข้าใจง่าย การใช้เทคนิคการสอนแบบอุปมาอุปไมยนี้จึงเป็นความสามารถพิเศษอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้า ดังความในคัมภีร์อุปทานตอนหนึ่งว่า “พระมุนีผู้ทรงทราบในความคิดของสัตว์ทั้งปวง ทรงฉลาดในข้ออุปมา เพียงตรัสตอบปัญหาข้อเดียว ก็หมดความ สงสัยในข้อธรรมนั้นได้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เมื่อพระพุทธองค์สอนธรรมโดยการอุปมาอุปไมยแก่พระสาวกจนบรรลุ ธรรมเป็นพระอรหันต์ พระเถระเหล่านั้นก็เรียนรู้การอุปมาไปใช้ต่อๆ กัน จนเกิดเป็นความนิยม ในยุคต่อๆ มา สอดคล้องกับความตอนหนึ่งในคัมภีร์เถรคาถาว่า “ข้ออุปมาที่ทำให้เข้าใจได้ ด้วยเนื้อความ บัณฑิตทั้งหลาย ได้แสดงไว้แล้ว” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จึงกล่าวได้ว่า การสอนแบบใช้อุปมาอุปไมยเป็นเทคนิคการสอนที่มีความสำคัญและมีประสิทธิภาพมากในพระพุทธศาสนา ธรรมที่จะสอน ด้วยวิธีอุปมาก็มักจะเป็นธรรมที่ลึกซึ้ง คนที่จะสอนด้วยวิธีอุปมาได้ก็ต้องผ่านการฝึกฝนมาเป็นอย่างดี ไม่เช่นนั้นอาจจะสื่อสารกันผิดพลาด หรือเกิดโทษจากการใช้อุปมา การใช้อุปมาอุปไมย ในการสอนธรรมจึงควรฝึกให้ชำนาญ อีกประการหนึ่งที่ถือเป็นเรื่องสำคัญมาก คือ สำหรับบุคคลบางคนหากพูดด้วยภาษา ธรรมดา หรือแบบบรรยายก็จะไม่อาจเข้าใจเรื่องที่ต้องการสื่อได้ จะต้องอาศัยการอุปมาอุปไมยเท่านั้น จึงจะเข้าใจ ความข้อนี้สอดคล้องกับพุทธดำรัสตอนหนึ่งว่า “บัณฑิตบางพวกในโลกนี้

ย่อมรู้เนื้อความ ได้ด้วยคำอุปมา” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พุทธดำรัสสนี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การสอนแบบอุปมาอุปไมยมีความสำคัญ และจำเป็นมาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

สำหรับผู้ศึกษาคัมภีร์พระพุทธศาสนาจะทราบว่า เรื่องราวการสอนธรรมแบบอุปมา อุปไมยนี้พบได้ทั่วไปในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ทั้งในคัมภีร์ระดับพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และ อนุฎีกา แต่ผู้วิจัยพบว่าในพระไตรปิฎกเล่มที่ 23 ว่าด้วยการอุปมา ในอัครศิขน์โธปมสูตร ที่มีเนื้อหา เกี่ยวข้องด้วยอุปมาธรรมโดยมีการใช้เทคนิคการสอนแบบอุปมาอุปไมยตลอดทั้งเรื่อง เพื่อเตือนให้ ภิกษุทั้งหลายพากเพียรในการศึกษาปฏิบัติไม่ประมาทซึ่งจะเห็นได้ว่า วิธีการสอนที่เป็นหลักสำคัญ ที่ทรงใช้สอนปวงชนทั้งหลายมากกว่าวิธีอื่นก็คือ การยกอุปมาขึ้นมาสอนนั่นเอง และคำสอนก็แตกต่างกันไปตามบุคคลและโอกาส ซึ่งมีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว อีกทั้งยังมีความกระชับ และชัดเจนด้วยความเหมาะสมของไวยากรณ์ ที่เป็นไปในลักษณะของการแสดงธรรม หรือการอธิบายสิ่งต่างๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนและมีความเพลิดเพลิน ทำให้เกิดความประทับใจและซาบซึ้งในอรรถรส เพราะทำให้เกิดจินตนาการของผู้ฟังในลักษณะต่างๆ ทั้งที่เป็นนามธรรมหรือรูปธรรม แม้ว่าบางครั้งการแสดงธรรมนั้นก็มีความชัดเจนแล้วแต่เมื่อนำอุปมาอุปไมยมาประกอบเข้าก็จะทำให้เกิดความงดงามทางภาษามากยิ่งขึ้น ขึ้นไป ลักษณะการอุปมาอุปไมยจะทำให้เกิดความเข้าใจชัด ในอรรถและธรรมมากยิ่งขึ้น เช่น พระองค์ทรงเปรียบอุปมาอุปไมยด้วยการเล่าเรียนที่เหมือนงูพิษ ไว้ในอลคัททูปมสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ดังข้อความมีดังนี้

บุรุษต้องการงูพิษ เทียวแสวงหาพิษ เขาพบงูพิษตัวใหญ่จึงจับมันที่หาง งูพิษตัวนั้นสามารถ ที่จะกัดเข้าที่มือ แขน หรืออวัยวะใดก็ได้ที่หนึ่งทำให้เขาเสียชีวิตได้ นั้นเพราะว่าเขา จับงูพิษไม่ดี ฉันทใด, ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เล่าเรียนธรรมแล้วไม่ไตร่ตรอง ไม่พิจารณาด้วยปัญญา มุ่งแต่จะเรียนเพื่อความรู้ไปชมชู้คนอื่น หรือกลัวถูกนิินหาว่าไม่มีความรู้ การเล่าเรียนนั้น ย่อมไม่เกิดประโยชน์แก่เธอ แต่ก่อโทษโดยส่วนเดียว (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ดังนั้น การสอนธรรมโดยใช้เทคนิคอุปมาอุปไมยนอกจากจะมีส่วนช่วยในการทำ ความเข้าใจแล้วยังช่วยให้เนื้อหาที่แสดงมีความไพเราะ มีความสละสลวยทางการใช้ภาษา ทำให้เรื่องที่สื่อสารนั้นมีความน่าอ่านและน่าฟังเพิ่มขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับหลักสารณียธรรม 6

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ให้ความหมายของหลักธรรมสารณียธรรม 6 ว่าหมายถึง ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึงธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน หลักการอยู่ร่วมกัน สารณียธรรม 6 คือ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

1) เมตตากายกรรม ตั้งเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

2) เมตตาวาจากรรม ตั้งเมตตาวาจากรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพแสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

3) เมตตามโนกรรม ตั้งเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือตั้งจิตปรารภนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

4) สาธารณโภคี ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรมแม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกันข้อนี้ใช้ อภิภูมิมัตตโกศ ก็ได้

5) สีสสามัญญตา มีศีลบริสุทธิเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ

6) ทิฏฐิสามัญญตา มีทิฏฐิงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์หรือขจัดปัญหา (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ธรรม 6 ประการนี้ มีคุณ คือ เป็น สารณียะ ทำให้เป็นที่ระลึกถึง เป็นปิยกรรมทำให้เป็นที่รักเป็นครูกรรม ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ ความกลมกลืนเข้าหากันเพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคี และเอกภาพ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

สาราณียธรรม 6 ข้อนี้ ครึ่งหนึ่ง คือ 3 ข้อข้างต้นเป็นเรื่องขององค์คุณเพียงอย่างเดียวคือ เมตตา ที่พระพุทธเจ้าทรงจำแนกเป็น 3 ข้อนั้น ก็เห็นได้ว่า ทรงจำแนกตามหนทางที่เมตตาธรรมจะแสดงออกในรูปของการปฏิบัติ เมื่อดูตามรูปศัพท์แล้วก็เห็นได้ว่า หมายถึงข้อปฏิบัติอันมีผลทำให้คนรำลึกนึกถึงกัน ซึ่งผลมุ่งในจุดสุดท้ายคือ ทำให้เกิดการรวมพลังปรองดองกัน ความระลึกถึงกัน อันจะช่วยให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปภายในบรรยากาศแห่งความอ่อนน้อมใจไม่ว่าเหตุใดด้วยในลักษณะของคนไร้ญาติขาดมิตร ซึ่งเป็นเรื่องทางด้านสังคมจิตวิทยาโดยเฉพาะ

สาราณียธรรม 3 ข้อข้างต้นนี้จึงเรียกรวมเข้าไว้ได้คือ หลักเมตตาอนุภาพ คือเมตตาธรรมเมื่อแสดงออกทางกายเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ด้วยปฏิบัติทางกาย เช่น ดูแลเอาใจใส่ในยามเจ็บไข้ได้ป่วย ช่วยทำกิจกรรมต่างๆ ช่วยระงับรักษาทรัพย์สินให้พ้นจากความเสียหาย อย่างนี้ ก็ทรงเรียก เมตตาภาวกรรมเมตตาธรรมเมื่อแสดงออกทางวาจา เป็นการแนะนำตักเตือนกันให้ละชั่วประพฤติดี กล่อมเกลาล้ำโลมให้คลายทุกข์คลายความขุ่นหมอง หรือ แนะนำทางอันเป็นคุณประโยชน์แก่กันก็ทรงเรียกว่า เมตตาวจีกรรม เมตตาธรรมเมื่อแสดงออกทางใจ ในลักษณะที่เป็นความรู้สึกนึกคิดที่หวังดี ปรารถนาดีต่อกัน เช่น อยากจะเห็นเขามีความสุขความเจริญ อยากให้เขาพ้นทุกข์ความเดือดร้อน แม้จะยังมิได้ลงมือทำอะไร หรือพูดอะไร แต่กระแสรู้สึกนึกคิดเช่นนั้นก็อาจฉายแววให้เห็นได้ทางดวงตาอย่างนี้ก็เรียกว่า เมตตา मनกรรม เมื่อมุ่งหมายจะสร้างสมอบรมคุณธรรมเพื่อให้เกิดการปฏิบัติตามสาราณียธรรมทั้ง 3 ข้อนี้แล้ว ก็มีฐานะอยู่เพียงสร้างสมอบรมให้เกิดเมตตาธรรมขึ้นเป็นธาตุแท้ประจำตัวประจำใจเท่านั้นก็พอ ไม่จำเป็นต้องกังวลว่าจะต้องสร้างสมถึง 3 อย่าง คือเมื่อสร้างธาตุเมตตาธรรมไว้เป็นสมบัติประจำตัวใจให้เพียงพอแล้ว ธาตุเมตตาธรรมนั้นก็จะหลั่งไหลออกมาเองโดยทางทั้ง 3 นั้น ตามโอกาสอันสมควรแก่เรื่องที่เกิดขึ้นและเป็นไป

ผู้ที่สนใจศึกษาเรื่องราวคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างละเอียดรอบคอบจะได้พบว่าคำสอนเรื่อง “ความเมตตา” นี้เป็นคำสอนที่มีลักษณะพิเศษอยู่สักหน่อย คือ นอกจากจะเป็นคุณธรรมที่ให้ผลในทางปฏิบัติ เช่นเดียวกับข้ออื่นๆ แล้ว ยังเป็นคุณสมบัติที่มีอานิสงส์และอานุภาพเป็นอัศจรรย์อีกด้วย เพราะคนที่มีเมตตาธรรมอย่างสูงนั้น ย่อมเป็นคนมีศัตรูน้อย อยู่ที่ไหนไปที่ไหนก็มีแต่มิตร จึงมักจะปลอดภัยจากการคิดทำร้าย ไม่ว่าด้วยประการใดๆ ซึ่งก็มีเรื่องเล่าขานกันอยู่ทั้งที่เป็นนิทานชาดก พระพุทธประวัติเอง และประวัติของท่านผู้ทรงเมตตาธรรมซึ่งมีตัวมีตนในเมืองไทยนี้ บ่งความให้เห็นว่า ท่านที่บำเพ็ญเมตตาธรรมอย่างไพบูลย์แล้ว

อานิสงส์ของเมตตธรรมนั้นเป็นไปในลักษณะที่เป็นอธิปัทมหาริย์ จะทำให้รอดพ้นจากอันตรายอันเกิดจากไฟ ยาพิษ และศาสตราวุธต่างๆ

หลักศีลสามัญญตาในพระพุทธศาสนาเถรวาท

1. ความสัมพันธ์ศีลสามัญญตากับศีลพตปราคาส

ศีลพตปราคาส โดยองค์ธรรม ได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2557) หมายถึง ความยึดถือในการ ปฏิบัติที่ผิด เป็นการปฏิบัติที่ไม่ประกอบด้วยมรรคมงคล 8 ซึ่งไม่สามารถจะรู้แจ้ง อริยสัจ 4 ได้ แต่ผู้ปฏิบัติสำคัญผิดว่าการปฏิบัติเช่นนั้นประกอบด้วยมรรคมงคล 8 และสามารถจะรู้แจ้งอริยสัจ 4 เช่น การประพฤติปฏิบัติเหมือนโค เหมือนสุนัข เพราะเชื่อว่าปฏิบัติแล้วจะทำให้กุศลเก่าที่ตนเคยทำไว้แล้ว หมดสิ้นไป และอกุศลใหม่ก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ เมื่อละจากโลกนี้ไปแล้ว อนาคต (ชาติใหม่) จะมีแต่ความสุข หรือ การถือลัทธิว่าพระเป็นเจ้าเป็นผู้สร้างโลก สร้างมนุษย์ สัตว์ และสรรพสิ่งต่างๆ เมื่อละจากโลกนี้ไปแล้ว จะไป อยู่กับพระเจ้าของตน การกราบไหว้วิงวอนเทพเจ้า ด้วยหวังว่า เมื่อตนละจากโลกนี้ไปแล้วจะมีความสุข แต่ถ้าเป็นการ ทำตามประเพณี ไม่ได้มุ่งหวังความสุขในภพหน้า ไม่จัดเป็นศีลพตปราคาส หรือการลบล้างศีลและวัตร ได้แก่ การปฏิบัติผิดจากมรรค 8 การปฏิบัติผิดไปจากความจริง ผิดไปจากทางถูก การยึดถือในการปฏิบัติที่ผิด เช่น เมื่อทำตนให้เป็นที่พอใจของพระเป็นเจ้าเมื่อละจากโลกนี้ วิญญาณจะขึ้นไปอยู่กับพระเป็นเจ้า ได้รับความสุข เป็นนิรันดร์ หรือการแสดงความเคารพนับถือด้วยการวิงวอนกราบไหว้ เช่น บวงสรวงเทพยดา เจ้าป่า เจ้าเขา ภูตผีปีศาจ ด้วยหวังว่าเมื่อละจากโลกนี้ไปแล้วจะมีแต่ความสุขในภพหน้า การบำเพ็ญตบะด้วยการทรมานตน ให้ลำบากที่เรียกว่าอัตตทิลกมนุโยค หรือการบำเรอตนด้วยกามสุขต่างๆ เกินความจำเป็น ที่เรียกว่า กามสุขัลลิกานุโยค เป็นต้น การปฏิบัติอย่างอื่นนอกจากการปฏิบัติตามมรรค 8 เพื่อหวังความสุขในโลก หน้านี้แล้วไม่

ท่านได้อธิบายเพิ่มเติมคำว่า ศีลพตปราคาส (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2557) ไว้ว่า แปลว่า ความถือ มั่นในศีลพรต จนเลยเถิด เมื่อแยกศัพท์ ดังนี้ “ศีลพต” = ศีลและพรต; ศีล คือ ศีล, พต มาจาก วต; นำ วตตัวนี้เป็น พต เพราะในบาลี ว เป็น พ ได้, วต จึงเป็น พต แต่ไทยใช้เป็น พรต โดยใช้คำ สันสกฤต คือแปลจากบาลี ไปเขียนเป็นสันสกฤตกลายเป็นพรต, ศีล + พต (ซ้อน“พ” เข้าไปตามหลักภาษา) กลายเป็น ศีลพต แปลว่า ศีลและพรต

ส่วน วต คือ พรต เป็นหลักการที่ถือปฏิบัติที่เรียกว่าบำเพ็ญพรตเช่น ถือน้ำอดอาหาร ถือน้ำกินไม้ ถือน้ำยืน ขาดเดียว มีอยู่มากนอกพระพุทธศาสนา ในพระพุทธศาสนาท่านให้ปฏิบัติได้ในขอบเขตหนึ่งโดยมีความเข้าใจที่ จะทำให้ถูกต้อง ไม่ให้กลายเป็นการทรมานตนของคนขาดปัญญา สรุปคือ พรต หรือ วต เป็นหลักใหญ่ของชีวิต ที่ถือไว้ โดยเข้าใจว่าจะทำให้หลุดพ้น “ปราคาส” แปลว่า การยึดถือมั่นจนเลยเถิดยึดถือศีลพรตเลยเถิดคือไม่ ถือให้ตรงตามจุดมุ่งหมาย ไม่ตรง ไม่พอดี ส่วนยึดถือตามจุดมุ่งหมายนั้นคือถือปฏิบัติโดยมีความรู้เข้าใจด้วย ปัญญา ถ้าไม่มีปัญญารู้จุดหมายได้อย่างไร นั่นคือ ถือปฏิบัติด้วยปัญญาที่รู้ความมุ่งหมาย เมื่อรู้ความมุ่ง หมายก็ปฏิบัติถูกต้องได้

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ อธิบาย ศีลพตปราคาส ว่าความถือมั่นศีลพรต คือความยึดถือผิดพลาด ไปว่าจะบริสุทธิ์ หลุดพ้นได้เพียงด้วยศีลและพรต ได้แก่ การถือศีล ระเบียบแบบแผน บทบัญญัติ และข้อปฏิบัติ

ต่างๆ โดยสักว่าทำตามๆ กันไปอย่างมกมาย เห็นเป็นขลังหรือศักดิ์สิทธิ์ ติดอยู่ແຮ່รูปแบบหรือพิธีตรองก็ดี ถือด้วยตัณหาและทิฐิ คือปฏิบัติเพราะอยากได้ผลประโยชน์ตอบแทนอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเพราะเห็นว่าจะทำได้เป็นนั่นเป็นนี่ ก็ดี ไม่เป็นไปตามความหมายและความมุ่งหมายที่แท้จริงของศีลและวัตร ทำให้ปฏิบัติเขวออกนอกสູ່นออกทาง หรือเลยเถิดไป ไม่เข้าสู่อริยมรรค (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2557)

ท่านอธิบายเพิ่มเติมไว้อีกว่า สลัພตປຣາມາສ เป็นทิฐิຂຶ້ນนอก (เป็นทิฐิຂຶ້ນเดียวกับสลັກกายทิฐิ) เกี่ยวกับปฏิบัติทางหรือทางแห่งการปฏิบัติว่าถูกหรือผิดจัดเป็นอັດຕกິລມณາຍໂຍคแบบหนึ่งก็ได้ เช่น การประพฤติวัตรแบบสຸ່ນข เพราะคิดว่าจะบริสุทธีหลุดพ้นได้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ซึ่งไม่ใช่ขัณิมาปฏิบัติตามที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้ เป็นทางที่ชาวพุทธควรละเว้น หรือการรักษาบำเพ็ญศีลบำเพ็ญพรต เพราะอยากได้ผลตอบแทนเป็นลาภยศสรรเสริญสุขสຸ່วรค์ หรือเพราะจะทำให้ได้อะไรบางอย่างตามที่เคยได้ยินได้ฟังมา การยึดถือศีลและพรตที่เป็นสลัພตປຣາມາສนั้นเป็นการถือด้วยໂມหะหรือด้วยตัณหาและทิฐิ แสดงออกในการเชื่อถือโดยมกมาย หลงผิดว่าจะทำให้เกิดความหลุดพ้นได้ หรือเมื่อเป็นพิธีตรองศักดิ์สิทธิ์ จะบันดาลความสำเร็จให้เกิดเองได้ เป็นต้น (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2552)

สรุปว่าศีลที่บริสุทธีจึงต้องไม่เป็นทาสของตัณหาและทิฐิ และเป็นศีลระดับพระโสดาบัน หลักการของศีลพรต คือ เมื่อบุคคลถือปฏิบัติศีลพรตใดแล้ว อุกุศลธรรมเจริญ กุศลธรรมเสื่อม ศีลพรตอย่างนั้นผิดพลาด เมื่อบุคคลถือปฏิบัติศีลพรตใดแล้ว กุศลธรรมเจริญ อุกุศลธรรมเสื่อมถอย ศีลและพรตอย่างนั้นถูกต้องดี

2. ทิฐิสามัญญตา กับ สลัພตປຣາມາສ

คำว่า “ทิฐิ” ในพระพุทธศาสนาหมายถึงการยึดถือผิดคือความมกมายด้วยการยึดถือผิดว่านั่นของเรา นั่นเป็นเรานั้นเป็นตัวตนของเราในทิฐิถาได้กล่าวถึงสิ่งที่เข้าไปยึดถือผิดว่านั่นของเรานั้นเป็นเรานั้นเป็นตัวตนของเราไว้หลายประการในทิฐิวิบัติมีคำอธิบายว่า

ความเห็นวาทานที่ไ้แล้วไม่มีผลการบูชาไม่มีผลการบวงสรวงไม่มีผลลวิบากแห่งกรรมที่ทําทําชั่วไม่มีโลกนี้ไม่มีโลกอื่นไม่มีบิดาไม่มีมารดาไม่มีสัตว์ที่จู้ติและอุปัติไม่มีสมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบไม่มีในโลกสมณพราหมณ์ที่ทำให้แจ้งซึ่งโลกนี้และโลกอื่นด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ผู้อื่นรู้ได้ไม่มีในโลกดังนี้ ทิฐิความเห็นไปข้างทิฐิ ฯลฯ การถือโดยวิปาสมีลักษณะเช่นว่านี้อันใดนี้เรียกว่าทิฐิวิบัติมีฉาทิฐิแม้ทั้งหมดจัดเป็นทิฐิวิบัติ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต) ให้ความหมายว่าทิฐิคือความคิดเห็นความเชื่อถือลัทธิอุดมการณ์ต่างๆ ที่ยึดถือไว้โดยมกมายหรือโดยอาการเชิดชูว่าอย่างนี้เท่านั้นจริงอย่างอื่นเท็จจริงทั้งนั้นเป็นต้นทำให้ปิดตัวแคบไม่ยอมรับฟังใครตัดโอกาสที่จะเจริญปัญญาหรือคิดเตลิดไปข้างเดียวตลอดจนเป็นเหตุแห่งการเบียดเบียนบีบคั้นผู้อื่นที่ไม่ถืออย่างตนความยึดมั่นในทฤษฎีถือความคิดเห็นเป็นความจริง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559) โดยสรุปความเข้าใจเกี่ยวกับทิฐิในพระพุทธศาสนาว่าทิฐินั้นมีการให้ความหมายหลายนัยแต่สามารถแบ่งได้เป็น 2 แนวทางใหญ่ๆ คือ

1) ทิฐิที่มีค่าสมทำให้มีความหมายทั้งที่มีนัยตรงกันข้ามและความหมายขยายค่านามเช่นสัมมาทิฐิ คือความเห็นชอบแยกศัพท์เป็นสัมมาแปลว่าโดยชอบทิฐิแปลว่าความเห็นและมีความหมายตรงข้ามกับมิจฉาทิฐิคือความเห็นผิดปรากฏในอริยมรรค 8 ให้ความหมายว่าเห็นชอบได้แก่ความรู้ริยสัจ 4 หรือเห็นไตรลักษณ์หรือรู้กุศลและอกุศลมูลกุศลและกุศลมูลหรือเห็นปฏิจสมุปปาตเช่นเดียวกับความหมายในสัม

มัตตะ 10 คือ ภาวะที่ถูกความเป็นสิ่งที่ถูกตรงข้ามกับมิจฉัตตะ 10 ภาวะที่ผิดความเป็นสิ่งที่ผิดซึ่งให้ความหมายว่ามิจฉาภิภูติ คือ เห็นผิดจากคลองธรรมตามหลักกุศลกรรมบถและความเห็นที่ไม่นำไปสู่การพ้นทุกข์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และปรากฏในมละ 9 คือมละทิน (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) อกุศลกรรมบถ 10 คือ ทางแห่งอกุศลกรรมทางทำความชั่วกรรมชั่วอันเป็นทางไปสู่ความเสื่อมความทุกข์หรือทุกข์ซึ่งให้ความหมายว่าความเห็นผิดจากคลองธรรม (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และความหมายขยายนามปรากฏในสังโยชน 10 ข้อที่ 1 สักกายทิฐิความเห็นว่าเป็นตัวของตนความเห็นเป็นเหตุถือตัวตนเช่นเห็นรูปเป็นตนเห็นเวทนาเป็นตนเป็นต้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และที่ปรากฏในทิฐิประเภทต่างๆ เช่น สัสสตทิฐิอุจเฉททิฐิอุเทกทิฐิ เป็นต้น

2) ทิฐิในความหมายเป็นคำเดียวมีความหมายในเชิงลบอย่างเดียวปรากฏในข้อธรรมหลายข้อ ตัวอย่างเช่นปัญจธรรม 3 คือกิเลสเป็นเครื่องเน้นซ้ำเป็นตัวการทำให้เกิดปรุงแต่งยึดถือให้ความหมายว่าทิฐิเป็นเหตุทำให้เขวห่างออกไปจากความจริงที่ง่าย ๆ ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ และขัดขวางไม่ให้เข้าถึงความจริงและทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องตรงไปตรงมา (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) อนุสย 7 คือกิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดานให้ความหมายว่าทิฐิคือความเห็นผิดการถือความเห็นเอาความคิดเห็นเป็นความจริง (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) กิเลส 10 คือ สภาพที่ทำให้จิตเศร้าหมองให้ความหมายว่าทิฐิ คือ ความเห็นผิดสังโยชน 10 คือธรรมที่มีมัตตวิไว้กับทุกข์ให้ความหมายว่าทิฐิคือความเห็นผิด (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เจตสิก 52 คือ ธรรมที่ประกอบกับจิตสภาวะธรรมที่เกิดดับพร้อมกับจิตมีอารมณ์และวัตถุที่อาศัยเดียวกันกับจิตอาการและคุณสมบัติต่างๆ ของจิตให้ความหมายว่าทิฐิ คือ ความเห็นผิด

ทิฐิสามัญญตา หมายถึง มีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกันคิดในสิ่งที่ตรงกัน ปรับมุมมองให้ตรงกัน รู้จักแสวงหาจุดร่วมและสงวนไว้ซึ่งจุดต่างของกันและกัน ไม่ยึดถือความคิดของตนเป็นใหญ่ รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอยู่เสมอ

ทิฐิสามัญญตา (มีทิฐิดีงามเสมอกันเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น ล้นทุกข์ หรือขจัดปัญหา (to be endowed with right views along with one's fellows, openly and in private) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559)

พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงสารณียธรรม ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกันรักทำความเคารพเป็นไปเพื่อสงเคราะห์กันเพื่อไม่วิวาทกันเพื่อความพร้อมเพรียงกันเพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนี้มี 6 อย่างคือ

1) เมตตาทายกรรม หมายถึง การตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนพรหมจรรย์ (ภิกษุสามเณร) ทั้งต่อหน้าและลับหลังหมายถึงความรู้สึกในจิตใจที่มีแต่ความคิดดี ๆ การมองเห็นในเรื่องดีมีความหวังดีปรารถนาดีรักและเมตตาต่อกันคิดในสิ่งที่สร้างสรรค์มองด้านบวกต่อกันไม่มีความอิจฉาริษยาไม่คิดอคติลำเอียงก่อความพยาบาทสร้างความโกรธแค้นเคืองกันให้ออกาสและให้อภัยต่อกันทุกเรื่องไม่ว่าจะหนักเบาแค่ไหนความคิดปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุขและเข้าใจผู้อื่นไม่เอาความรู้สึกนึกคิดของตนเป็นใหญ่มีน้ำใจต่อบุคคลอื่นเมตตาตามโนกรรมนี้รวมถึงความอดทนอดกลั้นต่อความอาฆาตมาดร้ายบุคคลอื่นที่มีต่อตนเองด้วย

2) เมตตาวัจกรรม หมายถึง การตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลังหมายถึงการใช้คำพูดออกมาแต่คำพูดที่ดีงามด้วยความรักปรารถนาดีรู้จักพูดให้กำลังใจกันและกันในยามที่

ต้องพบกับความทุกข์ความผิดหวังหรือความเศร้าหมองไม่พูดจาซ้ำเติมกันถากถางในยามที่มีใครโดยเฉพาะคู่ชีวิตฝ่ายตรงข้ามต้องหกล้มลงไม่นินทาว่าร้ายทั้งต่อหน้าและลับหลังแนะนำในสิ่งที่ดีและมีประโยชน์พูดด้วยความจริงใจต่อบุคคลอื่นไม่พูดส่อเสียดบุคคลอื่นให้เกิดความเจ็บช้ำน้ำใจไม่ดูถูกคนที่ด้อยกว่าตนเองและไม่พูดให้คนอื่นเกิดความเข้าใจผิดจนทะเลาะกันพูดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์อย่างเดียวนั่น

3) เมตตาโมกขกรรม หมายถึง การตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลังหมายถึงทำแต่ในสิ่งที่เป็นความดีต่อกันช่วยเหลือส่งเสริมกันด้านกำลังกายมีความอ่อนน้อมถ่อมตนรู้จักสัมมาคารวะไม่เบียดเบียนรังแกกันไม่ทำร้ายให้ได้รับความทุกข์ทรมานทำแต่ในสิ่งที่ถูกต้องต่อกันมีความเสียสละต่อผู้อื่นช่วยเหลือขวนขวายการงานในสิ่งที่ตนเองสามารถกระทำได้น้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นทุกเรื่องรู้จักปกป้องช่วยเหลือบุคคลอื่นเมื่อประสบภัยดำรงตนอยู่ในศีลธรรมสำรวมระวังในอกุศลกรรมความไม่ดีทางกายและไม่ใช้กำลังเบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความทุกข์เดือดร้อนไม่ว่าด้วยวิธีการใดๆ

4) สาธารณโมกขิตา หมายถึง การแบ่งปันลาภที่ได้มาโดยธรรมแก่เพื่อนพรหมจรรย์หมายถึงให้รู้จักแบ่งปันผลประโยชน์กันด้วยความยุติธรรมไม่เอารัดเอาเปรียบกันช่วยเหลือกันไม่เห็นแก่ตัวไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนและความเสมอภาคต่อกันเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันอยู่เสมอรู้จักแบ่งปันบริจาคช่วยเหลือผู้ยากไร้ผู้ด้อยโอกาสในสังคมเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเพื่อความผาสุกของคนหมู่มากในประเทศ

5) สีสสามัญญา หมายถึง การมีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลังหมายถึงการปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับหรือวินัยต่างๆ อย่างเดียวกันอย่างเคร่งครัดเคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคลไม่ก้าวร้าวหาญที่กันไม่อ้างอำนาจของตนข่มเหงรังแกผู้อื่นไม่ถืออภิสิทธิ์ใดๆ ทั้งปวงมีความเคารพต่อกฎหมายระเบียบวินัยมีความเกรงอกเกรงใจและให้เกียรติต่อกันไม่กระทำการล่วงละเมิดสิทธิอันเป็นของผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดๆ ก็ตาม

6) ทิวฐีสามัญญา หมายถึง การมีความเห็นถูกต้องตรงกันเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลังหมายถึงมีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกันคิดในสิ่งที่ตรงกันปรับมุมมองที่ต่างกลับมาให้ตรงกันด้วยการยอมรับในเหตุผลพูดจาหาข้อสรุปตรงกันรู้จักแสวงหาจุดร่วมและ สงวนจุดต่างไม่ถือเอาความคิดของตนเป็นใหญ่แต่เพียงฝ่ายเดียวยอมรับฟังความคิดของผู้อื่นที่เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมือง จะทำอะไรก็ควรปรึกษาหารือผู้ที่อยู่ร่วมกันใช้เหตุและผลร่วมกันเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมอย่างแท้จริง (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

หลักสารณียธรรมเป็นหลักธรรมในพุทธศาสนาที่มีการกล่าวถึงการช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจแสดงกิริยาอาการสุภาพเคารพนับถือกันช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์สั่งสอนแนะนำตักเตือนด้วยความหวังดีกล่าววาจาสุภาพแสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลังและเป็นคุณธรรมที่ทำให้รู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันและกันทำให้เข้าใจคนอื่นมากขึ้นสารณียธรรมนอกจากเป็นธรรมสำหรับผู้ประสาธน์สามัคคีแล้วยังป้องกันมิให้เกิดอริกรรม (คดีความ) ขึ้นในสงฆ์ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในสามคามสูตรในคัมภีร์มัชฌิมนิกายอุปปิณณาสกในพระสูตรนี้พระพุทธองค์ตรัสหลักธรรมไว้ 4 หมวด คือมูลเหตุวิบาท 2 ประการ อริกรรม 4 ประการ วิธีระงับอริกรรม ๗ ประการและธรรมสำหรับป้องกันมิให้เกิดอริกรรมคือสารณียธรรม ๖ ประการ

สีลสามัญญาและทิวฐีสามัญญา คือความเสมอกันโดยศีลได้แก่ความเสมอกันทางพระวินัยและความเสมอกันโดยทิวฐิได้แก่ความเสมอกันโดยความเห็นทางธรรมเป็นคุณสมบัติอันจะพึงปรารถนาในสงฆ์เป็นไปเพื่อสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเป็นไปเพื่อความตั้งมั่นแห่งสงฆ์ในทางปฏิบัติสารณียธรรมจะเริ่มต้น

ด้วยทิวฏฐิสามัญญตา คือปรับความคิดเห็นให้ลงรอยแบบเดียวกันว่า เราทั้งผองเป็นพี่น้องกัน เป็นลูกตถาคตคือ พระผู้มีพระภาคเจ้าแต่เพียงผู้เดียวเหมือนกัน ยึดถือหลักคำสอนเดียวกัน มีผ้ากาสาवปัสตร์เป็นธงชัยเหมือนกัน มีพระวินัยอันเป็นข้อประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตอย่างเดียวกัน เมื่อปรับความคิดเห็นได้อย่างนี้แล้วเราก็ จะเกิดความรู้สึกสามัคคี คิด พูด ทำต่อกันด้วยเมตตา เกื้อกูลแบ่งปันกันและกัน ปฏิบัติต่อกันตามหลักพระวินัย อย่างเท่าเทียมกันด้วยศีลสามัญญตา และปรับความคิดเห็นให้มีเหตุผลลงรอยเดียวกันมากยิ่งขึ้นด้วยทิวฏฐิสามัญญตา

3. ศีลสามัญญตากับแนวทางการแก้ปัญหา

พระธรรมวินัยในพระไตรปิฎก เป็นประจักษ์เข้ากราบทูลถามพระศาสดาว่า การประพฤติปฏิบัตินั้น ถูกต้องหรือไม่ พระองค์ทรงสั่งสอนอย่างนี้หรือไม่ในการรักษาสืบต่อพระธรรมวินัยในรูปแบบของการปฏิบัติ และสั่งสอนนั้น ผู้ที่มีความละเอียด คือเป็นลัทธิ จึงจะรักษาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้ได้อย่างถูกต้องบริสุทธิ์ ในข้อนี้พระโบราณจารย์เถระได้กล่าวไว้ว่า “อนาคเต ลขชํ รกขิสฺสตี, ลขชํ รกขิสฺสตี, ลขชํ รกขิสฺสตี : ในกาล ภายหน้า ภิกษุผู้มีอายุ จักรักษาไว้ได้ ภิกษุผู้มีอายุ จักรักษาไว้ได้ ภิกษุผู้มีอายุ จักรักษาไว้ได้”

ภิกษุที่จัดว่ามีอายุ คือภิกษุที่มีความรู้ลึกละเอียดต่อสิ่งที่ฟังละเอียด ละเอียดต่อการที่จะจะต้องบำเพ็ญ อกุศลธรรม เป็นคนรังเกียจบาป

ภิกษุที่เป็นลัทธิยังมีคุณธรรมอื่นอีก คือ มีความเกรงกลัวบาป มีความเคารพหนักแน่นในหลักคำสอนของพระพุทธองค์ ยกย่องพระสัทธรรมไว้เหนือตนเอง

นอกจากจะละเอียดรอบคอบ ยังมีความเอ็นดู อนุเคราะห์ช่วยเหลือ ให้แล้วไม่หวังตอบแทน พูดจริง ไม่กล่าวให้คลาดจากความจริง ไม่สร้างความแตกแยก สมานสามัคคี เจริญไพเราะ พูดถูกกาลเทศะ พูดจริง พูดเป็นอรรถเป็นธรรม มีที่อ้างอิงประกอบด้วยประโยชน์

ภิกษุที่เป็นลัทธิ จะมีความยำเกรง ใครในการศึกษา จะไม่ทำให้เสียแบบแผนเพราะเห็นแก่ความเป็นอยู่ แสดงเฉพาะธรรมและวินัย จะประคองสัตตสุตสนธิไว้อย่างมั่นคง ท่านจะไม่ละหลักการทางวินัย ไม่ละเมิดหลักการทางวินัย จะยืนหยัดมั่นคงในหลักการทางวินัย ตามภาวะของผู้มีอายุ

ภิกษุลัทธิที่จะรักษาพระสัทธรรมไว้ได้นี้ เป็นระดับพหุสุตผู้คงแก่เรียน มิใช่ไม่มีการศึกษา เป็นผู้ไม่อ่อนแอ เมื่อถูกสอบถามข้อความในพระไตรปิฎก หรืออรรถกถาตอนท้าย หรือตอนต้น ย้อนไปย้อนมา ก็ไม่ท้อไม่หวั่น ชี้แจงได้ว่า เรากล่าวอย่างนี้ อาจารย์ของเราก็ก่ออย่างนี้ ดุจดั่งใช้แหวนถอนขนที่ละเส้น เป็นผู้ที่ยึดหลักการในพระไตรปิฎก และข้อวินัยฉะในอรรถกถาได้อย่างแม่นยำ ไม่มีหมดสิ้น

ภิกษุแม้จะเป็นพหุสุต ผู้คงแก่เรียน แต่ถ้าเป็นผู้ไม่มีอายุ เป็นผู้เห็นแก่ได้ ก็มักจะทำให้แบบแผนคลาดเคลื่อน แสดงหลักคำสอนของพระศาสดานอกธรรมนอกวินัย สร้างความมัวหมองอย่างมหันต์ขึ้นในพระศาสนา ก่อให้เกิดสังฆเภทบ้าง สังฆราชิบ้าง

ภิกษุที่เป็นลัทธิเท่านั้น ที่จะปกป้องพระสัทธรรม ยอมสละตนเพื่อรักษาธรรม ส่วนภิกษุลัทธิ มักจะสละธรรมเพื่อรักษาตนและพวกพ้องของตน ยอมสละหลักการแห่งพระพุทธศาสนาเพื่อลาภสักการะ

ที่กล่าวมานี้ คือระบุงถึงบุคคลผู้ที่รักษาพระสัทธรรมไว้ แต่การจะรักษาไว้ได้นั้น ก็มีขั้นตอนกระบวนการอยู่ คือต้องรู้ว่า อะไรเป็นแก่นแท้ที่เป็นพระสัทธรรม ภิกษุที่รู้สีกว่า ตนก็เป็นผู้มีอายุ หวงแหนปกป้องพระศาสนา แต่ถ้าไม่รู้จักพระศาสนา หรือพระสัทธรรมที่แท้ ก็อาจจะรักษาสัทธรรมปฏิรูปไว้ก็ได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเรียนรู้พระสัทธรรมแท้ให้เข้าใจ ในเรื่องนี้ ก็ต้องอาศัยพระพุทธพจน์ที่พระบรมศาสดาได้ทรงแสดงไว้ในพระไตรปิฎก

การที่พระสัทธรรมจะเสื่อมสลายหายสูญไป มิใช่ว่า เพราะไม่มีผู้รักษา มีผู้รักษา แต่อาจจะรักษาไว้แต่ที่พิรุณคลาดเคลื่อนก็เป็นได้ เหตุที่จะทำให้พระสัทธรรมเสื่อมสลายนั้น พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงไว้ในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาตว่า

ภิกษุทั้งหลาย เหตุ 2 ประการ ที่ทำให้สัทธรรมเสื่อมสลายหายไป คือ บทพยัญชนะ (หมายถึงพระพุทธรวจนะ) ที่จำมาผิด (หรือคัดลอกมาผิด) และเข้าใจเนื้อความไม่ถูกต้อง เมื่อจำบทพยัญชนะมาผิด ก็ย่อมจะเข้าใจเนื้อความผิดไปด้วย

อีกแห่งหนึ่งพระพุทธองค์ได้ทรงแสดงเหตุที่จะทำให้พระสัทธรรมเสื่อมสลายไปไว้ว่าเหตุ 4 ประการ ที่ทำให้สัทธรรมเสื่อมสลายหายไป คือ

1) ภิกษุทั้งหลาย ศึกษาเล่าเรียนสุดต้นตะที่เรียนกันมาผิดลำดับ ตามบทพยัญชนะที่จำกันมาผิด เนื้อความแห่งบทพยัญชนะที่จำกันมาผิด ก็ทำให้เข้าใจผิดกันไปด้วย

2) ภิกษุทั้งหลาย เป็นคนที่ยากสอนยาก มีนิสัยที่ยากสอนยาก มีนิสัยไม่อดทน ไม่รับฟังคำสอนโดยเคารพ

3) บรรดาภิกษุที่เป็นพหูสูต คล่องปรีดีทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ไม่ตั้งใจถ่ายทอดสุดต้นตะแก่ผู้อื่น เมื่อท่านเหล่านั้นล่วงลับไป สุดต้นตะก็ขาดรากฐาน ไม่มีที่พึ่งอาศัย (ไม่มีที่อ้างอิง)

4) บรรดาภิกษุระดับเถระ เป็นพระมักมาก เป็นพระย่อหย่อน เป็นผู้นำในทางคลายความเพียร ละทิ้งวิเวก ไม่ระดมความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง ภิกษุรุ่นหลังก็พากันเอาเยี่ยงอย่าง

เหตุ 4 ประการนี้ที่ทำให้สัทธรรมเสื่อมสลายหายไปที่กล่าวมานี้คือตัวสาเหตุที่จะทำให้พระสัทธรรมเสื่อมสูญสลายหายไปในข้อความที่กล่าวมานั้น มีถ้อยคำที่ควรทำความเข้าใจ เช่นคำว่า “บทพยัญชนะที่จำมาผิด” (ทุนนิกขิตตบทยัญชนิ) นั้น หมายถึงตัวอักษรที่ส่อให้รู้เนื้อความจำกันมาคลาดเคลื่อนไปเมื่อบทพยัญชนะพิรุณคลาดเคลื่อน การกำหนดความหมายเฉพาะบทย่อมนคลาดเคลื่อนไปด้วย เช่นคำว่า “สุวิชาโน ปราภโว : คนเสื่อม (ชั่ว) ก็รู้ได้ง่าย” จำกันมาคลาดเคลื่อนไปว่า “ทุวิชาโน ปราภโว” ก็เลยตีความคลาดเคลื่อนไปแปลกันว่า “ผู้ชั่วเป็นผู้เสื่อม” จึงเกิดความสงสัยกันว่า พระพุทธองค์ก็ทรงทราบเรื่องชั่วที่เรียกว่า อกุศลธรรม เป็นธรรมที่ต้องละ เรียกว่า ปาหัตตพพธรรม พระองค์ก็ได้มีความเสื่อมเสียอะไรที่กล่าวมานี้เป็นการกล่าวถึงลักษณะผู้ที่รักษาพระสัทธรรมไว้ได้ และเหตุที่จะทำให้พระสัทธรรมเสื่อม ต่อไปจะขอกล่าวถึงการที่จะธำรงรักษาพระธรรมวินัยด้วยอาศัยพระไตรปิฎก

พระธรรมวินัยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่นำสืบต่อกันมาจนกระทั่งได้รับการจารึกเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ในใบลาน คัดลอกสืบต่อกันมาจนกระทั่งได้รับการจัดพิมพ์เป็นเล่มหนังสือ นั้น ถ้าเราเกิดความสงสัยในบางบทบางข้อ หรือมีผู้มา กล่าวว่า ข้อความบทนี้ ตอนนี้ เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ก็ไม่ควรคัดค้านเสียทีเดียว ควรจะได้โอสาเรตัพพะ สัททิสเสตัพพะ คือสอบถามดูในพระสูตร เทียบเคียงดูในพระวินัยด้วยหลักมหาปเทศ คือข้ออ้างอิงสำหรับใช้สอบสวนที่สำคัญ 4 ประการ เมื่อสอบถามดูในพระสูตร เทียบเคียงดูในพระวินัยแล้ว ถ้าไม่ลงกัน ไม่สมกัน ก็ไม่ต้องเชื่อตาม ถ้าวางกันสมกัน จึงค่อยเชื่อ

สรุป

ความแตกต่างกันในเรื่องของศีลสามัญญาตาและการอ้างเอาพุทธรวจนะที่ทรงอนุญาตให้เพิกถอนสิกขาบทได้บ้างกลุ่มพุทธศาสนิกที่แยกตนออกไปจากพระพุทธศาสนาดั้งเดิมก็เริ่มคิดค้นหลักธรรมบางประการ

เพื่อให้เข้ากันกับยุคสมัยบ้างก็เพื่อต่อสู้กับลัทธิศาสนาอื่น ๆ หลักธรรมที่คิดค้นใหม่นั้นก็ได้ถูกยกเข้าสู่พุทธวจนะ ยกพระสูตรที่ไม่มีในพระพุทธศาสนาดั้งเดิมขึ้นเป็นพุทธพจน์ยกพระวินัยใหม่ขึ้นเป็นพุทธพจน์ขึ้นสู่สังคีติของพวกตนความแตกต่างเหล่านี้ทำให้เกิดการแตกแยกออกจากพระพุทธศาสนาดั้งเดิมกลายเป็นพุทธศาสนาในแบบอื่นๆแตกแยกเป็นนิกายอย่างชัดเจนเมื่อราวๆ พุทธศตวรรษที่ 5-6 ปัญหาเกี่ยวกับหลักศีลสามัญญตาในยุคหลังพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วนั้น มีมูลเหตุมาตั้งแต่การทราบข่าวการปรินิพพานของพระพุทธเจ้า ดังจะเห็นจากมูลเหตุของการทำสังคายนาตามที่ยกมาแล้วข้างต้น ซึ่งปัญหาในส่วนของพระวินัย (สิกขาบท) นี้เป็นปัญหาที่มีมาแล้วตั้งแต่ครั้งพุทธกาลเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสาเหตุหลักๆ ของการโต้เถียงกันของสงฆ์มาจากปัญหาว่าด้วยหลักทิวาสีลสามัญญตา

ศีลสามัญญตาและทิวาสีลสามัญญตา คือความเสมอกันโดยศีลได้แก่ความเสมอกันทางพระวินัยและความเสมอกันโดยทิวาสีลได้แก่ความเสมอกันโดยความเห็นทางธรรมเป็นคุณสมบัติอันจะพึงปรารถนาในสงฆ์เป็นไปเพื่อสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเป็นไปเพื่อความตั้งมั่นแห่งสงฆ์ในทางปฏิบัติสาราณียธรรมจะเริ่มต้นด้วยทิวาสีลสามัญญตา คือปรับความคิดเห็นให้ลงรอยแบบเดียวกันว่า เราทั้งผองเป็นพี่น้องกัน เป็นลูกตถาคตคือพระผู้มีพระภาคเจ้าแต่เพียงผู้เดียวเหมือนกัน ยึดถือหลักคำสอนเดียวกัน มีผ้ากาสาวพัสตร์เป็นธงชัยเหมือนกัน มีพระวินัยอันเป็นข้อประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตอย่างเดียวกัน เมื่อปรับความคิดเห็นได้อย่างนี้แล้วเราก็จะเกิดความรู้รักสามัคคี คิด พูด ทำต่อกันด้วยเมตตา เกื้อกูลแบ่งปันกันและกัน ปฏิบัติต่อกันตามหลักพระวินัยอย่างเท่าเทียมกันด้วยศีลสามัญญตา และปรับความคิดเห็นให้มีเหตุผลลงรอยเดียวกันมากยิ่งขึ้นด้วยทิวาสีลสามัญญตา

เอกสารอ้างอิง

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2559). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 36. กรุงเทพมหานคร: ผลิธรรม.
- _____. (2552). พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2549). พุทธวิธีในการสอน. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมมิก จำกัด.
- _____. (2557). ตอบเรื่องศีลพทปรามาสวินัยคูใจ. กรุงเทพมหานคร: ผลิธัมม.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.